

személyes történelem

Egy tizenéves Hortobágyra kitelepített emlékei

1953 augusztusának közepétől a hortobágyi internálótáborok foglyai sorra megkapták a Hajdú-Bihar megyei rendőrkapitányság pecsétjével ellátott batározatot arról, hogy megszüntetik kényszerlakbelyhez kötöttségüket és „az összes állampolgárokra kötelező jogszabályok figyelembevételével választhatják meg letelepedési helyüket.”

Harmincnégy, többségükben csonka, hatvani vasutas család tagjai szabadultak meg a Kónyapusztai és a Nádudvarhoz tartozó mibálybalmi táborból. A batározat hüvös, hivatalos szükségviszással közölte a régen várt szabadság bekövetkezését, de a hatóság emberei nem kértek bocsánatot, még csak elnézést sem, pedig ártatlan embereket aláztak, sértettek még emberi jogaikban, fosztották meg személyes szabadságuktól harmincnégy hónapon keresztül.

Ürügyet az elburcolásra az szolgáltattott, hogy 1950 júniusában engedély nélküli tüntetés volt Hatvanban, amelynek résztvevői így akarták megakadályozni az újhatvani kolostorba összegyűjtött hatvani és más városbeli szerzetesek kitelepítését.

A tüntetést a miskolci és budapesti államvédelmiek szétverték, a résztvevők közül sokat őrizetbe vettek és Budapestre szállítottak. Az esetet azonban a sztálinizmus képviselői felhasználták arra, hogy csapást mérjenek „a jobboldali szociáldemokratákra és a klerikális reakcióra”. A valóságban: el akarták távolítani a hatvani vasúti csomópont dolgozóit közül mindazokat, akik nem voltak hajlandók fenntartás nélkül alávetni magukat a korlátlan központosított hatalom akaratának.

Fegyelmi tárgyalásra idézték a MÁV vezérigazgatóságára a feketelistán lévő vasutasokat, és érdemi meghallgatás nélkül elbocsátották őket a munkabhelyükről. A tüntetés után éppen egy héttel, június 26-án éjjel letartóztatták és a kistarcsai internálótáborba vitték őket. Ezzel azonban nem elégedtek meg. Szemet vetettek családi házaikra, lakásaikra, ezért még ezen az éjszakán teherautóra rakták a családtagokat is: öregeket, asszonyokat, gyermekeket, csecsemőket. Pedig közülük nem vett részt senki sem a tüntetésben.

A férjek legtöbbször a hírbeid recski internálótáborba vitték követ bányászni, másokat a különböző nagy építkezésekhez: Dunapentellére, Inotára és másra.

Az apa nélkül maradt csonka családok kerültek a Hortobágyra: Kónyapusztára, a Nagyivánhoz tartozó Borzastanyára, illetve innen Mibályhalomra. Az itt eltöltött keserves három év élményeit eleveníti fel Tóth Gyuláné, az akkori Vásárhelyi Ildikó.

NÉMETHI GÁBOR

Tóth Gyuláné visszaemlékezése egy hortobágyi internálótáborra

I.

Elbarcolásunk oka

A tüntetés előre megszervezett provokáció volt. Ezt azért is mondhatom, mert néhány nappal előbb édesapám levelet írt a testvérének meg az anyjának. Ebben az volt, hogy körülötte megfagyott a levegő.

Édesapám, mint a hatvani vasutasok nagy része, a Szociáldemokrata Párt tagja volt 1947-ben. Beválasztották a szavazatszedő bizottságba. Egyszer azt tapasztalta, hogy a szavazóhelyiség előtt megállt egy teherautó, arról leszállt egy csomó budapesti ember, azok bementek és leszavaztak kék cédulával. Édesapám ezt rendben lévőnek is találta, de közben hazajött ebédelni és akkor látta, hogy ugyanez az autó a Dalinál (MÁV Dalkör székháza) áll, és az ottani szavazóhelyiségben szavaznak ugyanezek az emberek.

Apám kerékpárral jött haza ebédelni. Nem restellte a fáradságot, kerékpárul utána ment a teherautónak, és látta, hogy a belvárosi iparoskörnél megint megálltak, és bementek ismét szavazni.

Akkor apu is bement, és megakadályozta a szavazást. Elmondta, hogy Hatvanban már harmadszor akarnak szavazni ezek az emberek.

Igazoltatták őket, és egész köteg kék cédulát találtak náluk.

A két párt egyesülésekor apukám nem lépett be az MDP-be annak ellenére, hogy hívták. Azt mondta, a hivatása és a családja olyan sok elfoglaltsággal jár, hogy a politizálásra már nincs ideje.

Ezek miatt ellene támadhattak, és ennek következtében érezte ő úgy, hogy feketelistára tették Hatvanban.

Kiss Miklós is ott dolgozott a kereskedelmi főnökségen, ahol apukám a főnökhelyettes volt. Ő mondta neki már Recsken, amikor ott összetalálkoztak: „Tudod Jánoskám, mi a Máriával (a feleségével) úgy megsirattunk benneteket, mert te olyan tisztességes, rendes ember voltál, és láttalak a feketelistán, hogy rajta vagy!”

Akkor még Kiss Miklós sem volt rajta, de mire oda került a sor, akkorra már valaki őt is odavéste. Miklós bácsi látta ezt a listát, de nyolc hónappal a tüntetés előtt. Akinek valakire panasza volt, azt oda felírta.

Édesapám Győrött született, édesanyám tősgyökeres hatvani. Amíg haza nem költöztek Hatvanba, apukám különböző kis állomásokon volt állomásfőnök. Egy időben lent laktunk Újvidék mellett, a Bácskában. Akkor Magyarországon már jegyrendszer volt, de ott még elég jó világ volt. Nagyon sok ismerőse volt munkatársai között, akik lejártak oda élelmiszert venni. Ezek közül néhányan meglátogatták őt később, amikor már itt dolgozott Hatvanban. A kereskedelmi főnökségen a főnöke egy Keszthelyi nevű vasutas lett. A politikai szempontból kijelölt vezető mellett édesapám volt a szakember, helyettese: tizennyolc éves korátél vasutas.

Mindenféle tanfolyamot, iskolát elvégzett, amit csak kellett. A felsőbb szervek-

től, amikor jöttek, nem Keszthelyihez, hanem apukámhoz mentek. Őt kérdezték mindenről.

Ezt Keszthelyi természetesen emberi hiúságból sértésnek vette. Apu nagyon határozottan elvetette ennek a lehetőségét, de anyukám arra gyanakodott, hogy ő tétette apát feketelistára.

A tüntetés

Az újhatvani tüntetés megrendezett provokáció volt, mert ha csak a papokat akarták volna elvinni, azt megcsinálhatták volna szépen csendben. Egy éjjel, teherautón, elvihették volna őket a hívek tudta nélkül. De nem így történt: reggel hét órakor, amikor jöttek kifele a miséről, egy teherautón máshonnan odahoztak apácaikat és szerzeteseket. Bevitték őket a parókiára, a kolostorba, hogy mindenki lássa, mi van. A papokat és a szerzeteseket ott tartották a kolostorban egész nap.

Ez történt 1950. június 19-én.

Aznap osztozták az iskolában a bizonyítványokat. Be kellett mennünk az iskolába. Mi, nyolcadikos lányok a bizonyítványosztás után öten-hatan odamentünk a templomhoz. Emlékszem rá, hogy a kolostorból a papok kijöttek a kerítéshez és ott könyörögtek az embereknek: „Menjenek haza! Nincs értelme itt maradni!” A templom körül főleg asszonyok és gyermekek voltak, hiszen a férfiak dolgoztak. Reggel, mikor meghozták a szerzeteseket és az apácaikat, elterjedt a híre, és még a város túlsó részéről is érkeztek báméskodók, hogy lássák, mi lesz, hogy lesz. Én is elmentem oda, báméskodni. Otthon elmeséltem anyunak. Anyu elvitte a hűgomat, Katinkát beíratni az iskola első osztályába. Katinkával arra mentek és ők is nézelődtek.

Hazajöttek és mondta, mi van – olyasmit ő sem látott, ami egy igazi tüntetés velejárója lenne. Nem volt se hőzöngés, se hangoskodás, vagy kövel dobálódzás. Tulajdonképpen nem történt más, minthogy kíváncsi emberek ácsorogtak arrafele. Valamikor éjfél tájban aztán elvitték a papokat és azokat, akiket összededtek az ácsorgók közül. Hogy a harangot félreverték volna, arról nem tudok. Lövésről sem, bár volt egy sorozat, de ez nem a báméskodóknak szólt, hanem az ávósok egymásnak adtak jelt ezzel, amikor körbevittek a tömeget, hogy kezdődhet az akció. A báméskodók közül sokat bevitték a katolikus körbe, de az biztos, hogy a Hortobágyra elhurcoltak között nem volt olyan, akit a templom körül fogtak volna el.

A felfüggesztés

Apukámat június 20-án, másnap felfüggesztették az állásából és hazaküldték, bár hétfőn egész nap szolgálatban volt. Egyébként erről a főnökség igazolást is adott neki. Hiába. A felfüggesztését azzal indokolták, hogy részt vett a tüntetésben, ott feltűnően viselkedett, valamint azzal, hogy ő és a családja az egyház befolyása alatt áll. A felfüggesztést a vezérigazgató szóbeli rendeletére hivatkozva hajtották végre, és 20-án a minisztérium ügyésze kihallgatta. Neki is előadta, hogy a tüntetés napján este fél nyolcig szolgálatban volt és bemutatta az erről szóló igazolást is.

Levelet írt a hozzátartozóinak Győrbe és a lehető legrosszabbra felkészülve kérte, hogy küldjék el a segédlevelét, mert arra gondolt, hogy szakmunkásként kell a jövőben dolgoznia Pesten.

A tárgyalás

Egy héttel a tüntetés után, június 26-án volt a minisztériumban a főtárgyalás. Onnan, amikor hazajött, nagyon bizakodó hangulatban volt. Azzal biztatták, hogy nem lesz semmi baj. Ők utánanézték és megállapították, hogy Hatvanban

túlkapásról volt szó. A felfüggesztést vissza fogják vonni. Lehet, hogy lesz valami enyhe büntetés, de az is csak a látszat kedvéért.

Apám elburcolása

Apám egy hétig alig evett az izgalomtól és a bánattól. Most megnyugodott. Anyukám akkor éjjel süttött neki rántottát, amit jóízűen megevett. Ezután lefeküdtünk, de nemsokára kopogtattak az ablakon. Apám kinyitotta az ablakot, és láttuk, hogy ott áll egy civil ruhás, katonasapkás férfi.

Ezt jól láthattuk, mert a Balogh Ádám utcában, ahol laktunk, házunk előtt egy lámpaoszlop állt.

Ez a civil ruhás azt mondta apámnak, hogy menjen vele a hatvani rendőrkapitányságra egy ötperces kihallgatásra: formális dolgot kell tisztázni. Apám magával vitte a minisztériumi tárgyalásról készített jegyzőkönyvet.

Ezt a rendőrségen vagy máshol elvették tőle is, mástól is. Nincs az meg senkinél.

Kitelepítésünk

Anyám nagyon ideges lett, amikor apámat elvitték. Nem tudott elaludni. Én elszunyókáltam de egyszerre csak felébredtem, hogy teherautók berregnek. Kiugrottam én is az ágyból és odamentem az ablakhoz leselkedni. Egy teherautó megállt a házunk előtt, a többi továbbment. Csöngettek. Két katonaruhás férfi jött be. Azt mondták, egy órát kapunk arra, hogy minden szükséges holmit összepakoljunk, mert Hatvanban nem kívánatos a tartózkodásunk. Apámat előre vitték, már vár bennünket. Anyámnak meg is mutatták az iratot, amelyen az állt, hogy Hatvanban nem kívánatos a jelenlétünk, ezért kitelepítenek bennünket.

Csekő nagyapám nyugdíjas mozdonyvezető volt. Rájuk nem vonatkozott a kitelepítési határozat. Mi, az ő házukban laktunk. Nekik azt mondták, hogy nem maradhatnak ők sem a házban, mert nekik a lakást le kell pecsételni. A szegény öregeknek azt mondták, hogy most egyelőre jöjjenek ők is velünk, majd visszajöhetnek, nekik nincs papírjuk.

Ezzel aztán sikerült a borzasi kitelepítettek nyilvántartási rendjét teljesen felborítani. A létszámenellenőrzéskor ugyanis mindig több volt a jelenlevők száma, mint amennyi a nyilvántartásban szerepelt. Hiába volt azonban a nagy kalamajka, haza nem engedték őket, onnan nem volt visszaút. Miközben pakoltunk a teherautóra, nagymama csak azon sópáncodott, hogy mi lesz a kicsirkékkel, ha bennünket elvisznek. A rendőrök és az ávósok észre sem vették, hogy én összepakoltam őket egy ládába és átvittem a szomszédhába. Ott laktak a nagyszüleim testvérei. Nem mertek kijönni, csak az ablakon keresztül kukucskáltak, engem nem mertek beengedni, csak azt mondták, hogy tegyem be a csirkéket a vécébe.

Mikor visszamentem, a rendőr nem akart beengedni, mert azt hitte, a szomszédékhöz tartozom. Megmondtam neki, hogy én ide tartozom, csak a kicsirkéket vittem át. Akkor meg rámripakodott; hogy mertem én engedély nélkül elhagyni a lakást.

Ezt azért mondom, mert ha akartam volna, meg tudtam volna szökni a kitelepítés elől. Gondoltam is arra, hogy beszököm a kukoricásba és elmenekülök, de aztán letettem róla. Nem akartam anyukámat magára hagyni a nagyszüleimmel meg a húgommal.

A Hortobágyon

Mi nagyon nehéz helyzetben voltunk végig, mert amikor összepakoltunk, a nagyszüleimre nem számítottunk, hiszen azt mondták, ők vissza fognak térni.

A teherautóra felraktuk a hízőkat is, amelyet ágydeszkával kerítettünk el. A dísznő sok helyet elfoglalt, emiatt is kevesebb holmit vihettünk magunkkal, mint mások. Fölkapaszkodtunk hát a teherautóra nagyapám, nagyanyám, anyám, én és a kishúgom meg egy katona, kísérőnek. A másik katona a gépkocsivezető mellé ült, és elindultunk.

Egészen pontosan meg tudom mondani, hogy reggel hol álltunk meg. Az anyám öccse Tiszafüreden volt vasutas, én minden nyaramat náluk töltöttem. Amikor megállt velünk a konvoj kikukucsáltam a ponyván és azonnal tudtam, hogy Tiszafüreden vagyunk. Nagyon közel álltunk meg a keresztanyámékhoz. Könnyörögtem is a katonának, hogy engedjen el néhány percet hozzájuk, én visszajövök. A katona persze nem engedett el, de a teherautóról leszállhattam. Odamentem egy ismeretlen járókelőhöz, megkértem, hogy mondja meg a keresztapámnak: itt vagyunk, vízsznek bennünket, de nem tudjuk hová. Kilenc óra felé lehetett reggel, sokan báméskodtak körülöttünk az utcán. Tiszafüreden tíz-tizenöt percet tölthettünk, mert úgy lehet a parancsnok nem látta jónak az általunk okozott feltűnést. Keresztapám megkapta az üzenetet, ezt később elmondta, de már nem tudott odajönni hozzánk. Közben mi továbbmentünk.

Miután elhagytuk Tiszafüredet megint megálltunk, de most már a pusztán. Itt négy óra hosszat álltunk. Kísérőnk egy fiatal ávós volt, akivel én beszélgettem is. Maguk sem tudták, hogy miért álldogálunk. Később megtudtam édesanyámtól, hogy ők közben a nagyanyámmal a pokol összes kínját végigszenvedték, mert attól tartottak, hogy most és itt fognak kivégezni bennünket. Rettegtek. Nekem eszembe sem jutott, hogy velünk akármilyen rossz is történhet.

Ludvig Rózsika néni három kisgyermekével ült a teherautón és a kecskéjével. Megfejté a kecskét. Kérte az ávóst, engedje meg, hogy a tejből más gyerekének is adhasson. Az ávós rendes volt, megengedte. Rózsika néni egy befőttesüveggel végig szaladt a teherautók mellett. Odajött hozzánk is, és gyorsan odasúgta anyámnak: – Itt vannak Bereczék is, meg ezek is, meg azok is – közben töltött Katinak egy kis tejet. Rózsi néni azzal vigasztalt bennünket, hogy nem csak mi vagyunk itt, hanem sokan mások is.

Amíg várakoztunk, a kísérőink azt mondták, lehet, hogy visszavisznek bennünket, mert nincs előkészítve a szállásunk. Egyszer csak jött egy dzsip. No, gondoltuk, most eldől a sorsunk, kiderül, mi lesz velünk.

A dzsípből kiszállt egy katona, és azt mondta: „Egyik kocsi Kónyatanya, másik Borzastanya”. A teherautók szétosztásában nem volt semmi rendszer, csak az, ahogyan egymás után sorakóztak. Bereczék családja két autón oszlott meg. Az egyikén ült az öreg Berecz néni a csomagokkal, a másikon a menyé a három pici gyermekével. Nyolc hónapos volt a legkisebb, a legnagyobb négyéves. Külön választották őket, ezért a fiatal Berecznénel egy fillér sem maradt. Az öreg Bereczné Kónyatanyára került, a menyé Borzastanyára. Másfél évig nem is tudtak egymásról.

A másik tizenkét kocsi utasairól sem tudtuk, hogy életben maradtak-e vagy elvitték-e őket Szibériába.

Négyórai várakozás után, megint elindultunk, aztán megérkeztünk a Nagyiván mellett levő Borzastanyára.

Utólag azt hallottam, azért várakoztattak bennünket olyan sokáig a Hortobágyon, mert vissza akartak vinni Hatvanba.

Azt is hallottam, hogy az ávósok azt tervezték, másnap éjszaka visszajönnek, és ismét kitelepítenek harmincnégy családot, vita volt arról is, hogy

visszavigyenek-e. Végül úgy döntöttek, újabb családokat már nem telepítenek ki Hatvanból de akiket már elhoztak, azokat nem viszik vissza.

Kovács Károly már nem él, a Mészáros Lázár utcában lakott és akkor a vasútnál forgalmista volt vagy valami hasonló tisztséget viselt, később mondta nekem: „Ildike! Én nem tudtam, hogy amikor nekem telefonon üzenet érkezett ide a vasútállomásra, amit nekem tovább kellett mondanom Balázs Lajoséknak a tanáchoz, hogy »a cigány karaván Miskolcra elindult« – nem tudtam, hogy én akkor tulajdonképpen azt közvetítettem, hogy az autók értekeznek jönnek!”

Akkor még nem volt interurbán telefon, csak a vasútnak volt közvetlen telefonvonala. Ezért üzentek a vasúti telefonon, de hogy illetéktelenek ne szerezzenek róla tudomást egy előre megbeszélt szöveget mondtak be.

Borzastanya

Amikor megérkeztünk Borzastanyára, ott már voltak Baranya megyei kitelepítettek. Ezek már kiürítették számunkra a tehénistállókat. Itt ugyanis nem juhakolba helyezték el a hatvaniakat, hanem „előkelőbb” szálláshelyre. A mi családunknak egyébként nem jutott hely a tehénistállóban. Beprézeltek egy valamiféle takarmánykeverő épületbe. Olyan szűkiesen voltunk, hogy szinte csak oldalt tudtunk feküdni. Ha valaki alvás közben meg akart fordulni, fordulnia kellett a többieknek is.

Közben bennünket is átköltöztettek a tehénistállóba, ott laktunk. Az istálló közepén út volt, a tehének helyén pedig a mi hálólhelyünk. Mindenkinek ki volt adva egy bizonyos terület, de erre nagyon kellett vigyáznunk, mert mindenki nagyobb részt szeretett volna foglalni. Nagy veszekedések voltak, az emberek szinte képesek lettek volna megölni egymást húsz centiméter helyért. Az első felében mi laktunk, a másik felében baranyaiak.

Nekünk, hatvaniaknak nagyon nehéz volt: a mi családunknak összesen négyszázhusz forintja volt. A baranyaiak között pedig akadt olyan „kulák”-család, hogy mindenik tagjának a nyakában zacskó lógott harminc-egyvenezer forinttal. Nekik volt miből költeni, mi nem is tudom miből éltünk. . . Kenyeret adtak az ebédhez.

Az istállóban az első télen nem volt fűtés, csak a lehelletünkkel melegítettünk.

Az ottani lakosokat mi bennszülötteknek neveztük, ők pedig bennünket telepescznek. Eleinte a bennszülöttek nem tudták rólunk az igazságot. A hatóság emberei mindenfelét mondtak nekik rólunk, hogy tartsanak tőlünk, ne beszélgessenek velünk. A helyi rendőröket is félretájékoztatták rólunk. Kezdetben durván bántak velünk. Éjszakánként felkeltettek bennünket, létszámlellenőrzést tartottak. Ki kellett mennünk a szálláshely elé sorakoznunk. Elemlámpával járták végig az istállókat, közös hálólhelyünket. Ellenőrizték, hogy mindenki otthon van-e.

Élég hosszú időnek kellett eltelnie, egy évnek is, amíg megismertek bennünket. Látták, jámbor emberek vagyunk, szófogadóak, akik tesszük a dolgunkat.

Senki nem szökött meg közülünk. Hova is szökhettünk volna. Ott volt együtt a család. Nem akartuk egymást elveszíteni. Azt hittük, most már vége a világnak. Úgy voltunk ezzel mint a birka, amikor megfogják a fejét, akkor még odatartja a nyakát is a késhez, hogy itt van, vágják el. El sem tudtuk képzelni, hova tudnánk innen szökni.

A legtöbb rendőrrel én jól kijöttem. Ebben biztosan közrejátszott az is, hogy fiatal, csinos lány voltam. A rendőrök legtöbbször fiatal emberek vol-

tak, akik szívesen beszélgettek velem. Apróbb szívességet is megtettek. Nekem például nem kellett a lebukástól félnem, ha „fekete” levelet akartam küldeni haza. Megkértem valamelyik rendőrt és az feladta cenzúrázás nélkül.

A beszélgetés során sok minden kiderült róluk. Emlékszem, egy Harangi Tibor nevű fiatal rendőr elmondta, hogy akik bennünket őriznek, maguk is büntetésből kerültek ide.

Kezdetben gorombán bántak velünk. Lehet, első őrzőink csoportjában eleve, goromba emberek voltak. – Ez időszak számunkra nagyon kemény volt. Később sokkal enyhébben bántak velünk.

Amikor megérkeztünk, odajöttek hozzánk a régebbi internáltak, a Baranya megyei „kulákok”. Kulákoknak mondták őket, de volt közöttük ügyvéd is. Mondták nekünk, hogy nem kell félnünk tőlük. Ezt azért mondták, mert látták, hogy mi, akik férfiak nélkül voltunk, mindenkitől féltünk. A mi asszonyaink úgy mondogatták, hogy velünk van egy már nem férfi, a nagyapám hatvannyolc éves volt; meg egy még nem férfi, Jávori Árpád, aki ha jól emlékszem, tizenhét éves lehetett. Nekünk tehát nem volt férfi védelmezőnk; segítők sem a cipekedésben. A baranyaiaknak ebből a szempontból sokkal könnyebb dolguk volt. Ők könnyebben jutottak tüzelőhöz is: a férfiak elmentek és loptak, ha kellett. Nálunk az asszonyoknak és a gyermekeknek kellett mindent csinálni.

A mezőgazdasági munka

Aratási idő volt, amikor megérkeztünk. Nem sokat pihentünk, talán már rögtön másnap munkába vittek bennünket, aratni.

Munkaruhánk nem volt. Énrám például a nagyapám nadrágját adták. Az első nap sőtban mentem aratni meg a hosszú ujjú ballagási blúzomban. Mondták ugyan, hogy a kalász majd kikezdi a kezemet, azt azonban nem mondták, hogy a combomat is. Ezért aztán úgy jöttem haza az első nap után, hogy lábamból csurgott a vér. Tizenöt éves lányka voltam akkor. Én voltam az utolsó kaszás, utolsó marokszedője. Munka közben nagyon elmaradtunk a többiekétől. Hatalmas búzatáblába állítottak bennünket. Én még a kaszásomtól is elmaradtam, már alig láttam őt. Városi gyerekként aratást sem láttam, mindaddig nem tudtam, mit, hogyan kell csinálni.

A Baranya megyeiek értettek a mezőgazdasági munkához. Egy baranyai fiú, nem mondta meg, hogy ő is tud már kaszálni ezért marokszedőnek osztották be az apja mellé. Azt tervezték, hogy titokban, az apjával majd felváltva fognak kaszálni, mert ők jól tudták, milyen fárasztó az aratás. Az apja volt az első kaszás, ezért amikor új sort jöttek fogni, látták, hogy én mennyire le vagyok maradva. Megsajnálta a fiú, beállt elém, és a kaszásom után felszedte a búzát, hogy behozhassam a lemaradást.

Engem nagyon meghatott ez a segítség. Nagy tett volt az akkor az én szememben.

Néhány nap múlva bennünket, gyerekeket vízfordásra jelöltek. Kiderült, hogy ez sem volt könnyebb. Maga, a ceglédi vízfordó kanna is nehéz volt. Két kannával kellett a vizet négy-öt kilométerről hordani az aratóknak, később a kapásoknak.

Mire odaértünk már kiabáltak, veszekedtek velünk, hogy hol voltunk ilyen sokáig. Ők időnként leültek reggelizni, ebédelni. Nekünk ilyenkor is menni kellett, mert a nagy melegben sok víz kellett, vízfordó meg kevés volt.

A csordakút, ahonnan a vizet hordtuk olyan messze volt, hogy alig látszott. Amikor ketten mentünk még jó is volt, de ha egyedül kellett men-

nem, határozottan féltem. Öt kilométerről is meg lehetett látni, ha jött egy lovas, vagy valaki. Pedig amúgy bátor lány voltam, hiszen sportoltam is korábban.

Az első nyáron még csináltam a vízfordítást, de aztán kijelentettem, hogy én erős vagyok, és ezután férfimunkát akarok végezni.

Az első télen megettük a disznó árát. Átvették ugyanis tőlünk a disznót a közös konyha számára, de ebédet kellett váltanunk. Nagypapa, nagymama és a húgom egy ebédet evett. Nekem, és édesanyámnak külön egy-egy ebédet vettünk, hiszen ő ment jobbra, én meg balra, amikor munkába vittek. Így aztán három ebédet kellett a családnak venni. Ez olyan sokba került, hogy ketten nem tudtunk annyit keresni. Ebben benne volt az is, hogy reggel vagy fekete kávé, vagy teát adtak. Tejet sohasem. Az első télen tehát megettük a disznó árát. A következő télen már adósságot is csináltunk.

Rizsaratásból is volt részem. Örök emléket viselek a térdeimen! A rizst sarlóval arattuk. Kezdetben még gyakorlatlan voltam. Egy alkalommal nagy igyekezetemben megcsúszott a sarló a rizsen és beleszaladt a térdembe. Biztosan össze kellett volna varrni a sebet, de ott ilyen fényűzésre nem tellett. A háromszögletű fejkendőmmel kötöttük be. Két-három napig otthon maradtam vele, mert könnyen fölrepedt és újból vérzett a seb. Táppénz „természetesen” nem járt. Amikor a seb egy kevésbé bevarasodott újból dolgozni mentem. Részt vettem a rizstelepitési munkálatoknál is, amikor az árokásógépek kiásták a csatornákat. Aztán nekünk kellett elvetni, gyomlálni, palántálni a növényt.

Az asszonyok inkább meszelni mentek, vagy az istállóba trágyát hányani. Mi, lányok inkább azt vállaltuk, hogy tavasszal beleálltunk térdig, olykor combig a tízfokos hideg vízbe. Dolgoztunk az árasztással is. Időnként el kellett árasztani a rizsföldeket, máskor leereszteni róla a vizet. A mi feladatunk az volt, hogy tetőcsatornához hasonló csövet fektessünk át a gáton. Ez a főcsatornából vezetett a rizstelepre.

Egy idő után, az ott élő emberek megismertek bennünket, látták, nem vagyunk dologkerülők, sőt igyekezők erőnk szerint dolgozni, kezdtek megbecsülni. Voltak olyan munkák, amelyekhez külön bennünket kértek. Ilyen munka volt például a szénahordás. Ez nem csak abból állott, össze kellett gereblyézni, villázni a renden levő szénát, petrencerúdon is odébb kellett szállítani. Nehéz munka volt. Egy-egy ilyen csomó széna, nyolcven kilót is nyomott, amit két lánynak nem volt könnyű felemelni és odébb vinni száz-kétszáz méternyire a kazalhoz, amelyet a férfiak raktak.

A konyhán senki nem akart dolgozni, mert ott nem fizettek, csak egy ebédet kaptak, amit hazavihettek a családtagoknak.

Engem a második nyáron beosztottak a libatelepre dolgozni. Anyukám időnként a konyhán dolgozott. Amikor ő hordta szét az ebédet, mi a libatelepen dolgozó lányok jobban jártunk, mert bővebben osztott nekünk.

A Hortobágyon, 1950 nyarán aratáskor még nem voltak kombájnok. Az aratás ősi módszerekkel történt. Csépléskor törekszedőknek osztottak be bennünket. Sokat szenvedtünk a hőségtől és a nagy portól. A baranyaiak jobban értettek ehhez a munkához, őket például kévevágónak tettek. Mi egy kicsit irigykedtünk rájuk, mert úgy éreztük, nekik sokkal könnyebb a munkájuk. Emlékezetes munkánk volt a kukoricakapálás. Nagyon nehéz volt ez is, a szikes talaj miatt. Később szudáni fűvet kapáltattak velünk. Télen tehát istállóban dolgoztam: trágyát hánytunk ki a tehenek alól, borjút ettettem vödörből... *(Folytatása következő lapszámunkban).*

NÉMETI GÁBOR

TISZTELT OLVASÓNKAT

értesítjük, hogy a PALÓCFÖLD Szerkesztőség *PALÓC KULTÚRA ALAPÍTVÁNYT* hozott létre, amely az 1989. XLV. tv. 34. paragrafusára szerint az *Ön éves adóalapját csökkentheti az Alapítványnak felajánlott pénzüsszeg arányában.*

Az Alapítvány célja többek között a PALÓCFÖLD folyóirat szellemi műhelymunkájának eszmei fenntartása és gazdagítása, a tájegység irodalmi, művészeti és tudományos műhelyei közötti alkotó kapcsolat összefogása és erősítése, díjak és pályázatok alapítása és kiírása, valamint a történelmi Nógrád megye (Nagykürtös, Losonc, Rimaszombat, stb.) művelődéstörténeti hagyományainak, a szlovákiai magyar nemzetiségű, de a magyarországi szlovák nemzetiségű alkotók és a lakosság kulturális feltételeinek javítása is.

Az Alapítvány nyitott bel- vagy külföldi természetes, illetőleg jogi személyek vagyoni (pénzbeli és dologi) adományai előtt, amelyről az Alapítvány Kuratóriuma köteles nyilvánosan is elszámolni.

Az Alapítvány támogatóinak nevét vagy a cég címét kívánság szerint a PALÓCFÖLD folyóiratban megjelentetjük, valamint kedvezményes reklámlehetőséget biztosítunk számukra a Mikszáth Kiadó könyvein és más, a kiadó által szervezett fórumokon.

Az OTP Nógrád Megyei Igazgatóságánál vezetett bankszámla számmunk: 5062-7.

*

Madách-pályázati felhívásunkra, melyet a Nógrád Megyei Tanács VB művelődési, ifjúsági és sportfőosztálya, valamint a PALÓCFÖLD folyóirat szerkesztősége meghirdetett szociográfiai, irodalmi riport, esszé, tanulmány kategóriában és versek, szépprózai művek kategóriájában jelíges, három példányban gépelt, eddig nem publikált pályamunkákat várunk, szerkesztőségünk címére.

Mindkét kategóriában három (20 ezer forint, 15 ezer forint, 10 ezer forint) díjat ítél oda a szakzsűri.

Eredményhirdetés 1991 januárjában. (A díjazott művek első közlésének jogát szerkesztőségünk fenntartja magának.)

Ára: 25,- Ft

palócföld

TÁRSADALOMPOLITIKAI, IRODALMI, MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT 1990 | 5. XXIV.